

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران
معاونت بررسی‌های اقتصادی

پشتیبانی از بنگاه‌های کوچک و متوسط در گرجستان

بنگاه‌های کوچک و متوسط (SMEها) نقش مهمی در اقتصاد گرجستان ایفا می‌کنند. این بنگاه‌ها بیش از ۶۷ درصد اشتغال و حدود ۶۲ درصد از ارزش افزوده ناخالص این کشور را تأمین می‌کنند. گرجستان طی سال‌های اخیر، اقدامات اصلاحی مهمی را در راستای توسعه این بنگاه‌ها به کار گرفته و استراتژی‌های مشخصی از جمله "استراتژی توسعه اقتصادی-اجتماعی گرجستان ۲۰۲۰" و "استراتژی توسعه ملی SMEهای گرجستان (۲۰۱۶-۲۰۲۰)" را تدوین کرده است. اما همچنان دسترسی به منابع مالی به عنوان یک چالش برای بنگاه‌های کوچک و متوسط محسوب شده و این بنگاه‌ها با موانع بسیاری در تأمین مالی مواجه‌اند. در دسترس بودن منابع مالی کافی برای این بنگاه‌ها امکان سرمایه‌گذاری آن‌ها در پروژه‌های سبز نظیر ارتقاء کارایی انرژی و انرژی‌های تجدیدپذیر را تقویت خواهد کرد. گزارش حاضر با استفاده از آخرین اطلاعات OECD از وضعیت بنگاه‌های کوچک و متوسط گرجستان، اقدامات این کشور در راستای توسعه بنگاه‌های کوچک و متوسط و شیوه‌های تأمین مالی آن‌ها را مورد بحث قرار می‌دهد.

تألیف‌کننده: طاهره کریمی دستبانی

بهار ۱۳۹۸

فهرست مطالب

۳.....	مروری بر بنگاه‌های کوچک و متوسط در گرجستان
۴.....	فضای سیاستی بنگاه‌های کوچک و متوسط
۷.....	موسسات ایجادشده در راستای حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط
۸.....	سیاست‌های زیست محیطی بنگاه‌های کوچک و متوسط
۸.....	ساختار تامین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط
۱۱.....	شکاف بازار بنگاه‌های کوچک و متوسط
۱۱.....	نقش موسسات مالی بین‌المللی در تامین اعتبار بنگاه‌های کوچک و متوسط
۱۱.....	اقدامات حمایتی آتی گرجستان برای بنگاه‌های کوچک و متوسط
۱۲.....	موانع و چالش‌های کلیدی در سرمایه‌گذاری بنگاه‌های کوچک و متوسط
۱۳.....	توصیه‌هایی برای سیاست‌گذاران

مروری بر بنگاه‌های کوچک و متوسط در گرجستان

طبق تعاریف جدید گرجستان، بنگاه‌های متوسط شامل بنگاه‌هایی می‌شود که در آنها میانگین تعداد سالانه افراد شاغل در آنها بین ۵۱ تا ۲۴۹ نفر و متوسط گردش مالی سالانه بین ۱۲ تا ۶۰ میلیون لاری متغیر است. بنگاه‌های کوچک نیز بنگاه‌هایی است که در آنها میانگین تعداد سالانه افراد شاغل از ۵۰ نفر تجاوز نمی‌کند و میانگین گردش مالی سالانه ۱۲ میلیون لاری است.

جدول ۱- تعریف جدید بنگاه‌های اقتصادی در گرجستان		
گروه‌بندی	تعداد شاغلان-نفر	متوسط گردش مالی سالانه-لاری
بنگاه‌های کوچک	<۵۰	<۱۲,۰۰۰,۰۰۰
بنگاه‌های متوسط	۵۱-۲۴۹	۱۲,۰۰۰,۰۰۰-۶۰,۰۰۰,۰۰۰
بنگاه‌های بزرگ	>۲۵۰	>۶۰,۰۰۰,۰۰۰

منبع: OECD

طبقه‌بندی SMEها در تأمین مالی آنها بویژه توسط موسسات مالی بین‌المللی^۲ اثرگذار است. برخی موسسات مالی از جمله بانک گرجستان از معیارهای طبقه‌بندی متفاوتی برای اعطای وام استفاده می‌کنند. این بانک، بنگاه‌هایی با گردش مالی سالانه ۱,۵ میلیون تا ۲۰ میلیون لاری یا مجموع وام‌های مشابه دریافتی ۱۵۰ هزار تا ۲ میلیون دلار را واجد شرایط دریافت وام به عنوان SMEها در نظر می‌گیرد.

بنگاه‌های کوچک و متوسط (SMEها) نقش مهمی در اقتصاد گرجستان ایفا می‌کنند. این بنگاه‌ها بیش از ۶۷ درصد اشتغال و حدود ۶۲ درصد از ارزش افزوده ناخالص این کشور را تأمین می‌کنند.

نمودار ۲- سهم بنگاه‌ها از ارزش افزوده ناخالص گرجستان

نمودار ۱- سهم بنگاه‌ها از ایجاد اشتغال در گرجستان

منبع: OECD

^۱ Goargian Lari؛ پول ملی گرجستان است که هر یک دلار معادل ۲,۹ لاری است.

^۲ International financial institutions (IFIs)

معاونت بررسی های اقتصادی

به طور تقریبی ۷۲۳ هزار بنگاه در گرجستان ثبت شده‌اند که از این میان حدود ۲۵ درصد از آنها فعال هستند. از تعداد کل بنگاه‌ها در گرجستان، بیش از ۸۵ درصد به عنوان بنگاه کوچک و ۹ درصد نیز متوسط طبقه‌بندی شده‌اند. در این کشور، بخش‌های تجارت و حمل و نقل، بیشترین حجم گردش مالی (۴۷ درصد) را تشکیل می‌دهند.

گزارش اخیر سازمان OECD وضعیت بنگاه‌های کوچک و متوسط کشور گرجستان را با مروری بر سیاست‌های نوظهور این کشور در جهت توسعه اقتصادی اعم از "استراتژی توسعه اقتصادی-اجتماعی گرجستان ۲۰۲۰" و "استراتژی توسعه ملی SMEهای گرجستان (۲۰۱۶-۲۰۲۰)"^۴ بررسی می‌کند. این گزارش نشان می‌دهد که دولت گرجستان از طریق ایجاد آژانس توسعه بنگاه‌های گرجستان^۵ و آژانس نوآوری و فناوری گرجستان^۶ در جهت ایجاد محیطی مناسب برای فعالیت SMEها تلاش نموده و فرصت‌هایی را برای افزایش بازده انرژی، ترویج انرژی‌های تجدیدپذیر و توسعه SMEها شناسایی کرده است. همچنین در این گزارش، برنامه‌های تامین مالی SMEها و تجارب اعطای وام سبز^۷ به آنها در گرجستان بررسی شده است. این تجزیه و تحلیل چالش‌های اصلی در اعطای وام به SMEها بخصوص برای پروژه‌های سبز را نشان داده و راه‌حل‌های ممکن به منظور رفع این چالش‌ها را بررسی می‌کند. علاوه بر این گزارش، به ویژه نقش دولت و ابزارهای سیاستی که می‌تواند برای تحریک تقاضای بیشتر برای اخذ وام سبز در بخش SMEها بکار رود، مورد بررسی قرار گرفته است.

فضای سیاستی بنگاه‌های کوچک و متوسط

گرجستان عملکرد موفقی در شاخص سیاستی بنگاه‌های کوچک و متوسط OECD^۸ در مقایسه با کشورهای منطقه شرقی اتحادیه اروپا (EaP) داشته که علت اصلی آن سیاست‌ها و چارچوب‌های قوی آن در این حوزه است، با این وجود، در این کشور چالش‌هایی از جمله عدم دسترسی کافی به منابع مالی، عدم تطابق مهارت در بازار کار و اشتغال‌زایی پایین نیز شناسایی شده است.

بنگاه‌های کوچک و متوسط در گرجستان در تلاش برای رسیدن به مقیاس تولید هستند. آنها تمایل به خوشه‌بندی در بخش‌های با ارزش افزوده نسبتاً کم (مانند تجارت، املاک و مستغلات) دارند و تعداد کمی از آنها در زمینه‌هایی مانند صنایع (ساخت) فعالیت می‌کنند. گرجستان در سال‌های اخیر به منظور بهبود فضای کسب و کار برای تمام بنگاه‌های اقتصادی از جمله بنگاه‌های کوچک و متوسط، اقدام به ساده‌سازی مقررات اداری، کاهش بار مالیاتی، مبارزه با فساد، تسهیل تجارت آزاد و ارتقاء خصوصی سازی نموده است. از دیگر اقدامات این کشور ایجاد موسسات و تدوین قوانین متعدد در خصوص پشتیبانی از وام به منظور بهبود دسترسی به اعتبار بوده است. اما علیرغم این تغییرات دسترسی به

^۲Social-economic Development Strategy "Georgia 2020"

^۴National SME Development Strategy ۲۰۱۶-۲۰

^۵Georgian Enterprise Development Agency

^۶Georgia's Innovation and Technology Agency

^۷Green Lending

^۸OECD SME Policy Index

^۹EU Eastern Partnership

معاونت بررسی های اقتصادی

منابع مالی همچنان به عنوان یک محدودیت برای بنگاه‌ها بویژه بنگاه‌های کوچک و متوسط محسوب شده و مانعی برای تجارت و انتقال به توسعه اقتصادی سبز است. طبق استراتژی توسعه اقتصادی-اجتماعی ۲۰۲۰ گرجستان، استراتژی‌ها، اولویت‌ها و برنامه عملیاتی این کشور که به شدت با توسعه SMEها نیز مرتبط می‌باشد، تحت محورهای زیر مشخص شده است:

- رقابت بخش خصوصی: بهبود فضای سرمایه‌گذاری و تجارت؛ ترویج نوآوری و فناوری؛ تسهیل رشد صادرات؛ توسعه زیرساخت‌ها و تحقق کامل پتانسیل ترانزیت کشور
- توسعه منابع انسانی: توسعه نیروی کار کشور با هدف برآورده کردن نیازهای بازار کار؛ استحکام شبکه تأمین اجتماعی؛ افزایش دسترسی و کیفیت سیستم بهداشت و درمان کشور
- دسترسی مالی: بسیج سرمایه‌گذاری؛ واسطه‌گری مالی

علاوه بر موارد فوق، برنامه دولت تحت عنوان "آزادی، توسعه سریع و رفاه" بخشی از برنامه حمایتی SMEها با هدف توسعه اقتصادی است که این برنامه فعالیت استارت-آپ‌ها و بنگاه‌های نوآور را تحت اصلاحات اقتصادی ارتقا می‌بخشد. در سال ۲۰۱۶، وزارت اقتصاد و توسعه پایدار گرجستان (MESD) استراتژی ملی توسعه SMEها طی سال‌های ۲۰۱۶-۲۰۲۰ تهیه و تصویب کرد. این استراتژی پایه و اساس توسعه SMEها را تشکیل می‌دهد که اهداف آن شامل افزایش ۱۰ درصدی تولید اقتصادی SMEها، افزایش ۱۵ درصدی اشتغال و رشد ۷ درصدی تولید صنعتی در مدت زمان اجرای این استراتژی است. استراتژی ملی توسعه SMEها دارای پنج محور اصلی است:

- دسترسی به تامین مالی
- بهبود محیط کارآفرینانه، قانونی و نهادی
- توسعه فرهنگ کارآفرینانه و مهارت SMEها
- حمایت از صادرات و جهانی‌سازی SMEها
- نوآوری و حمایت از تحقیق و توسعه.

برای هر یک از این موضوعات، یک اقدام اجرایی کوتاه‌مدت تنظیم شده است. اولین برنامه عملیاتی برای دوره ۲۰۱۶-۲۰۱۷ تهیه شده است. حمایت از توسعه SMEها، طیف وسیعی از استراتژی‌ها و سیاست‌های دیگر گرجستان را تشکیل می‌دهد:

✓ برنامه توسعه منطقه‌ای گرجستان^۳ ۱۷-۲۰۱۵ شامل ارتقاء SMEها و ایجاد اشتغال به عنوان اولویت اصلی منطقه به ویژه در برخی بخش‌ها از جمله گردشگری و کشاورزی می‌شود.

^۱"Freedom, Rapid Development and Welfare"

^۲Ministry of Economy and Sustainable Development

^۳National SME Development Strategy 2016-20

^۴The Regional Development Programme of Georgia

معاونت بررسی های اقتصادی

- ✓ استراتژی توسعه کشاورزی^۴ در گرجستان (۲۰۱۵-۲۰) از طریق برنامه زمان بندی کشاورزی، منجر به توسعه SMEها می شود.
- ✓ استراتژی اصلاح حرفه ای آموزش^۵ در دوره ۲۰۱۳-۲۰ الزام ایجاد ظرفیت و ارتقاء مهارت SMEها را شناسایی می کند.
- ✓ برنامه عملیاتی منطقه تجارت آزاد جامع و گسترده (DCFTA) ۱۷-۲۰۱۴، به نقش SMEها از جمله دسترسی آنها به تامین مالی و ارتقاء صادرات می پردازد.
- ✓ استراتژی توسعه روستایی^۶ ۲۰۱۷-۲۰ و برنامه عملیاتی آن که در مارس ۲۰۱۷ توسط دولت تصویب شد، شامل بنگاه های کوچک و متوسط نیز می شود.

شایان ذکر است طی سال های اخیر، سه برنامه اصلی ملی برای حمایت از توسعه SMEها در گرجستان تدوین و تصویب شده است. این برنامه ها تعداد زیادی پروژه را با بودجه تلفیقی در حدود ۱۰۰ میلیون دلار در سال اجرا کرده است.

- برنامه "تولید در گرجستان"^۸ توسط وزارت اقتصاد و توسعه پایدار این کشور توسعه یافته و از طریق آژانس توسعه بنگاه گرجستان اداره می شود. این برنامه از سال ۲۰۱۴ با تمرکز بر ایجاد کارآفرینی در میان بنگاه های کوچک و متوسط و پتانسیل صادراتی از رقابت در صنعت گرجستان حمایت می کند. از ژوئن سال ۲۰۱۹، "تولید در گرجستان" از ۵۰۳ شغل با ارزش سرمایه گذاری ۱،۱۸ میلیارد لاری گرجستان (حدود ۴۰۰ میلیون دلار) حمایت کرده و بیش از ۱۷،۷۴۰ شغل ایجاد کرده است. بخش اعظم این سرمایه گذاری در زمینه کشاورزی و گردشگری / هتل ها انجام شده است.
- آژانس نوآوری و فناوری گرجستان اجرای برنامه های مربوط به اعطای کمک های مالی نوآورانه را مدیریت می کند. کمک های مالی کوچک و خرد به شرکت ها و بنگاه های کوچک و متوسط گرجستان به تجاری کردن ایده ها و فناوری های مربوط به کسب و کار کمک می کند. این آژانس، در چارچوب وام بانک جهانی - اکوسیستم نوآوری ملی گرجستان^۹ برنامه کمک های مالی مبتنی بر استارت-آپها را راه اندازی کرده است. هدف آن پشتیبانی از استارت-آپهایی با مقیاس جهانی، در زمینه هایی از جمله فن آوری سبز و کشاورزی و بهبود دسترسی آنها به تامین مالی و دسترسی به بازارهای جهانی می باشد.
- وزارت کشاورزی گرجستان از طریق آژانس مدیریت پروژه های کشاورزی (APMA)^{۱۰} برای اجرای بیش از ده پروژه حمایت از توسعه SMEها در کشاورزی تلاش می کند.

^۴The Strategy for Agricultural Development

^۵The Professional Education Reform Strategy

^۶The Deep and Comprehensive Free Trade Area

^۷The Rural Development Strategy

^۸Produce in Georgia

^۹Georgia National Innovation Ecosystem

^{۱۰}Agricultural Projects Management Agency

معاونت بررسی های اقتصادی

در سال ۲۰۱۷، وزارت اقتصاد و توسعه پایدار گرجستان، امکان ادغام این پروژه‌ها تحت عنوان مستقل تجاری و مدیریت واحد "تولید در گرجستان برای توسعه سریع" را نیز بررسی کرده است.

مؤسسات ایجادشده در راستای حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط

برای حمایت از توسعه SMEها و تقویت نوآوری و افزایش فعالیت‌های کارآفرینانه، وزارت اقتصاد و توسعه پایدار گرجستان اقدام به تاسیس دو آژانس به نام‌های آژانس توسعه بنگاهی گرجستان (EDA) و آژانس نوآوری و فناوری گرجستان (GITA) کرده است.

✓ آژانس توسعه بنگاهی گرجستان هماهنگ‌کننده اصلی برنامه‌ها و سیاست‌ها برای حمایت از توسعه SMEها است. اهداف آن حمایت از استارت-آپ‌ها، بهبود رقابت، ایجاد مهارت و کمک به گرجستان برای تنوع بخشیدن به اقتصاد خود با رویکرد ارتقاء اقتصاد مبتنی بر صادرات است. در این راستا، این آژانس به هماهنگی برنامه‌های حمایتی کلیدی دولت، افزایش دسترسی به تامین مالی و ارائه مشاوره، توسعه ظرفیت و خدمات هوشمند تجاری کمک می‌کند. آژانس توسعه بنگاهی گرجستان سه بخش اصلی دارد:

- بخش کسب و کار با حمایت از کارآفرینان، فعالیت کارآفرینی در گرجستان را ارتقا می‌بخشد. این امر به ایجاد بنگاه‌های جدید و همچنین گسترش و نوسازی مؤسسات موجود کمک می‌کند.
- بخش صادرات با افزایش رقابت‌پذیری محصولات داخلی و افزایش حجم تولید کالاها و هدایت آن‌ها به سمت بازارهای بین‌المللی، پتانسیل صادراتی کشور را ارتقا می‌بخشد.
- بخش سرمایه‌گذاری به جذب، ارتقاء و توسعه سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در گرجستان کمک می‌کند. این بخش به عنوان ناظر بین سرمایه‌گذاران خارجی و دولت، دسترسی به اطلاعات به روز شده را تضمین کرده، منجر به ایجاد ارتباط کارآمد با نهادهای دولتی شده است و به عنوان "پنجره واحد" فعالیت می‌کند. علاوه بر این پشتیبانی از سرمایه‌گذاران طی فرایند سرمایه‌گذاری نیز بر عهده این بخش است.

✓ آژانس نوآوری و فناوری گرجستان، هماهنگ‌کننده و واسط بین نوآوری و توسعه فناوری در گرجستان است. هدف آن تهیه چارچوب قانونی برای نوآوری، حمایت از دانش و تجاری‌سازی نوآوری، فراهم آوردن دسترسی به تامین مالی توسط برنامه‌های کمک مالی و ایجاد زیرساخت برای نوآوری است. همچنین به ایجاد زیرساخت‌های فیزیکی برای فناوری‌های جدید (به عنوان مثال پارک‌های فناوری، آزمایشگاه‌های نوآوری برای استارت-آپ‌ها، آزمایشگاه‌های علمی، مراکز نوآوری در دانشگاه‌ها) و تقویت گفت‌وگو بین دانشگاه‌ها و صنعت کمک می‌کند. علاوه بر این، باعث افزایش آگاهی درباره نقش نوآوری در مجامع عمومی می‌شود.

معاونت بررسی های اقتصادی

از منظر انجمن های تخصصی و تشکل های حرفه ای، این بخش مخاطب طیف وسیعی از نهادها از جمله اتاق بازرگانی و صنایع گرجستان^۲، انجمن کارفرمایان گرجستان^۳ و انجمن بنگاه های کوچک و متوسط گرجستان^۴ است.

سیاست های زیست محیطی بنگاه های کوچک و متوسط

گرجستان طیف وسیعی از سیاست ها و استراتژی های زیست محیطی را برای حمایت از اقتصاد سبز و تحقق تعهدات بین المللی ارائه داده است. استفاده از منابع انرژی تجدیدپذیر به عنوان اولویت ملی در مسیر اصلی سیاست گذاری دولت در بخش انرژی تعیین شده و گرجستان همچنین چارچوب های قانونی خاصی را برای حمایت از توسعه نیروگاه برق تهیه کرده است. اما این اقدامات لزوماً باعث ارتقاء بازده انرژی یا توسعه انواع دیگر انرژی های تجدیدپذیر نخواهد شد. بلکه لازم است چندین حوزه سیاستی نیز تقویت شوند تا سرمایه گذاری سبز در بخش SME را بهبود بخشد. علاوه بر این، دولت نیاز به سرمایه گذاری ۸ میلیارد دلاری برای حمایت از افزایش بازده انرژی و سرمایه گذاری ۲ میلیارد دلاری برای تطبیق تغییرات آب و هوایی دارد که پیش بینی می شود که هر دو نوع سرمایه گذاری تا سال ۲۰۳۰ انجام شود. با این حال، قوانین و برنامه های عملیاتی برای تجدیدپذیری و بازده انرژی، همچنان در دست تدوین هستند و هیچ هدف گذاری برای انرژی های تجدیدپذیر انجام نشده است. علاوه بر این، از اجرای استانداردهای زیست محیطی در حوزه هایی مانند ساختمان سازی و یا کاهش سطح آلودگی ها نیز پیروی نمی شود و به طور کلی، نقش ویژه بنگاه های کوچک و متوسط در رشد سبز و موانعی که با آنها روبرو هستند، به صراحت مورد توجه قرار نمی گیرد.

ساختار تامین مالی بنگاه های کوچک و متوسط

در گرجستان، بانک های تجاری نقش مهمی در تأمین دسترسی به منابع مالی سبز به ویژه برای SME ها دارند. "تأمین مالی سبز"^۵ در این گزارش به سرمایه گذاری هایی اشاره دارد که منافع زیست محیطی را در زمینه وسیع تر توسعه پایدار محیط زیست فراهم می کند، مانند سرمایه گذاری در منابع پاک / تجدیدپذیر انرژی، ارتقاء بهره وری انرژی، کاهش آلودگی هوا، آب و زمین، بازیافت، مدیریت زباله و حمل و نقل پاک.

بخش قابل توجهی از جریان های ورودی مالی مستقیم به گرجستان به SME ها مربوط نمی شود. با این حال، در دسترس بودن منابع کافی برای این بنگاه ها به آنها اجازه می دهد تا در پروژه های سبز^۶ (به عنوان مثال بهبود بازده انرژی و منابع انرژی تجدیدپذیر) سرمایه گذاری کرده و بازار ارائه کالاها و خدمات سبز (به عنوان مثال محصولات ساختمانی با صرفه اقتصادی) را توسعه دهند. دسترسی به منابع مالی همچنان به عنوان یک چالش برای بنگاه های کوچک و متوسط شناخته شده و این بنگاه ها با موانع بسیاری در این زمینه مواجه اند. از جمله این موانع می توان به موارد زیر اشاره کرد:

^۲Georgian Chamber of Commerce and Industry

^۳Georgian Employers' Association

^۴Georgian Small and Medium Enterprises Association

^۵Green Finance

^۶Green Projects

معاونت بررسی های اقتصادی

- بانک‌های گرجستان درصدد مدیریت صحیح مطالبات معوق هستند. آنها نسبت به ترازنامه‌های قوی و نسبت کفایت سرمایه به ویژه در بانک‌هایی که دارای یک سهامدار بین‌المللی هستند، بسیار حساس می‌باشند. بانک‌های تجاری منبع اصلی تأمین مالی SMEها هستند، اما این بنگاه‌ها به عنوان متقاضیان با ریسک نسبتاً بالا از نظر وام‌دهندگان در نظر گرفته می‌شوند زیرا وام‌گیرندگان SMEها غالباً یا بدهی بیش از حد دارند یا فاقد دارایی کافی برای گرفتن وام هستند، لذا بانک‌ها برای پوشش ریسک از ابزارهایی از جمله نرخ بهره نسبتاً بالا و وثایق سنگین استفاده می‌کنند.
- الزام بر ارائه وثایق سنگین، یک مانع قابل توجه در اخذ وام به شمار می‌رود. بانک‌ها ممکن است گاهی بیش از ۱۳۰ درصد از کل ارزش وام (معمولاً به شکل املاک و مستغلات یا زمین) را در قالب وثیقه مطالبه کنند. برای بسیاری از SMEها، این موضوع بسیار چالش‌برانگیز است زیرا پایه دارایی ثابت این بنگاه‌ها ممکن است نسبتاً کوچک بوده یا ارزش آن‌ها مبتنی بر دارایی‌های نامشهود باشد.
- نرخ بهره بالا - به ویژه به پول محلی - یکی دیگر از موانع دسترسی به منابع مالی برای بسیاری از SMEها در گرجستان است. نرخ بهره در گرجستان برای کارآفرینان حقیقی حدود ۲۳ درصد و برای اشخاص حقوقی حدود ۱۶ درصد بوده که تفاوت مزبور به دلیل سطح نسبتاً بالایی از ریسک برای وام‌گیرندگان حقیقی است. نرخ بهره برای وام‌گیرندگان خرد از جمله بنگاه‌های کوچک و متوسط، بالاتر هم هست که این موضوع باعث شده تا این گروه بنگاه‌ها با شکاف تأمین مالی زیادی روبرو باشند.
- کوتاه بودن زمان تعیین شده برای سررسید اعتبارات بانکی نیز محدودیت دیگری در اخذ وام برای SMEها است. اغلب وام‌های اعطایی به این بنگاه‌ها دارای سررسیدهای نسبتاً کوتاهی است به طوری که در برخی موارد زمان بازپرداخت وام از دوره‌ای که برای سودآوری سرمایه‌گذاری یک پروژه لازم است نیز کوتاه‌تر است.
- علاوه بر موارد مذکور، اعطای وام‌های دلاری با نرخ‌های بهره پایین‌تری صورت می‌گیرد، اما این نوع وام‌ها، ریسک‌های بالقوه‌ای را برای وام‌گیرندگان حقیقی دربردارد. طی پنج سال گذشته، بسیاری از SMEها به دلیل نرخ بهره پایین‌تر به دنبال گرفتن تسهیلات خارجی بوده‌اند، اما ریسک ناشی از نوسان ارزش پول ملی و اثر نرخ ارز خارجی برای این بنگاه‌ها در گرجستان پوشش داده نمی‌شود. در واقع تضعیف پول ملی (همانطور که طی سال‌های اخیر در گرجستان اتفاق افتاده) منجر به افزایش ارزش واقعی وام‌ها می‌شود و ممکن است بنگاه‌های کوچک و متوسط متضرر شوند.
- بانک‌های گرجستان از سیستم اعتباری متمرکز برای اعطای وام استفاده می‌کنند که موجب ایجاد چالش‌هایی شده است. متصدیان بررسی تقاضاهای دریافت وام، فاقد مهارت لازم برای ارزیابی ریسک‌های SME و یا تصمیم‌گیری در مورد وام هستند. همچنین، تأمین مالی مبتنی بر دارایی مانند لیزینگ و فاکتورسازی نیز مورد استفاده قرار نمی‌گیرد و محصولات مالی نیز توسعه نیافته است.

معاونت بررسی های اقتصادی

دولت گرجستان به منظور از بین بردن موانع دسترسی به منابع مالی، برنامه‌های هدفمندی را تحت برنامه‌های حمایتی SMEها فراهم کرده است. این برنامه‌ها طیف وسیعی از ابزارها را ارائه می‌دهند. برخی از آنها کمک‌های مالی اعطا می‌کنند در حالی که برخی دیگر نرخ بهره را برای ذی‌نفعان SME، تأمین می‌کنند. با این حال، این مسئله رافع مشکل وثیقه برای برخی از SMEهای کوچکتر نیست. برای مقابله با این چالش، اخیراً دولت یک طرح تضمین اعتبار جدید را ارائه کرده که هدف آن مقابله با نارسایی‌های خاص بازار و حمایت از تنوع ریسک و رشد عرضه اعتبار است. بودجه مرحله اولیه و آزمایشی این طرح ۲۰ میلیون لاری (حدود ۷ میلیون دلار) بوده که قابل افزایش در مراحل بعدی است. این مکانیسم امکان دسترسی SMEها به منابع مالی با وثیقه ناکافی را از طریق سیاست اعتباری بخش بانکی فراهم می‌کند. از جمله موارد دیگر مربوط به اقدامات حمایتی تأمین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط در گرجستان می‌توان به نمونه‌های زیر اشاره کرد:

- ✓ تحت برنامه "تولید در گرجستان"، اگر یک شرکت وام از بانک دریافت کند، دولت می‌تواند بخشی از پرداخت سود را تأمین کند. مبلغ وام برای پروژه‌های صنعت (ساخت) باید بین ۱۵۰ هزار دلار تا ۲ میلیون دلار و برای پروژه‌های کشاورزی بین ۶۰۰ هزار دلار تا ۲ میلیون دلار باشد. نرخ بهره بین ۱۱ تا ۱۳ درصد و میزان مشارکت در تأمین مالی دولت ۱۰ درصد (فقط برای ۲۴ ماه اول) است. به عنوان یک شرط، باید ۸۰ درصد وام صرف خرید دارایی‌های سرمایه‌ای شود.
- ✓ وزارت کشاورزی و ۱۱ بانک بزرگ از سال ۲۰۱۳ برنامه یارانه‌ای اعتباردهی کشاورزی را اجرا می‌کنند. آژانس مدیریت پروژه‌های کشاورزی بخشی از پرداخت بهره وام را یارانه می‌دهد. این نرخ، برای سرمایه‌گذاری در دارایی‌های سرمایه‌ای (بین ۱۲ هزار دلار تا ۶۰۰ هزار دلار) حدود ۱۱ درصد و برای سرمایه در گردش (بین ۲ هزار تا ۱۰۰ هزار لاری- یا ۷۴۰ تا ۳۷ هزار دلار) حدود ۸ درصد توسط آژانس مورد حمایت مالی قرار می‌گیرد. این وزارتخانه همچنین برای فرایندهای کشاورزی مربوط به سرمایه‌گذاری در آموزش و یا در دارایی‌های سرمایه‌ای حداکثر ۵۰۰ هزار لاری (۱۸۶ هزار دلار) و ۴۰ درصد از کل ارزش پروژه را حمایت مالی می‌کند.
- ✓ طبق برنامه "میزبان در گرجستان"^۸، دولت برای وام‌های تعیین شده به پول گرجستان (لاری) نرخ بهره ۱۰ درصدی و برای وام‌های دلاری یا یورویی نرخ بهره ۸ درصدی در نظر گرفته است. حداقل مبلغ آن ۵۰۰ هزار لاری (۱۸۶ هزار دلار) است. دولت همچنین برای چهار سال اول یک تضمین وثیقه ۵۰ درصدی از کل وام را فراهم می‌کند.
- ✓ تحت برنامه کمک‌های مالی کوچک آژانس نوآوری و فناوری گرجستان، بنگاه‌های کوچک و متوسط می‌توانند از کمک‌های مالی بیش از ۱۰۰ هزار لاری (حدود ۳۵ هزار دلار) برای حمایت از تجاری‌سازی بهره‌مند شوند. همچنین این بنگاه‌ها تحت برنامه کمک‌های مالی خرد نیز می‌توانند بیش از ۵۰۰۰ لاری (حدود ۱۹۰۰ دلار) کمک دریافت کنند.

^۸Host in Georgia

شکاف بازار بنگاه‌های کوچک و متوسط

یکی از مهمترین چالش‌های پیش روی SME‌های سبز، شکاف بازاری است که در زمینه اخذ اعتبار سبز از موسسات مالی با آن رو به رو هستند. بسیاری از بانک‌ها خطوط اعتباری سبز اختصاصی را برای مشتریان بزرگتر فراهم می‌کنند و اغلب اندازه وام مورد نیاز آن‌ها بیشتر از مبلغی است که ممکن است یک SME به آن نیاز داشته باشد. بنابراین، هزینه پرتفوی‌های وام‌هایی با اندازه بزرگتر، پایین‌تر است و از نظر اقتصادی به صرفه‌تر است. البته برخی موسسات خرد مالی با نرخ بهره بالاتر به SME‌های کوچکتر (مثلاً وام تا ۱۰ هزار یورو) نیز وام می‌دهند. علاوه بر این، بسیاری از سرمایه‌گذاری‌ها در حوزه ارتقاء بازده انرژی و منابع که توسط بنگاه‌های کوچک انجام شده است (به عنوان مثال با اندازه وام معمولی ۱۰ تا ۳۰ هزار یورو) برای موسسات خرد مالی، بسیار بزرگ و برای بانک‌های سنتی وام‌دهنده، بسیار کوچک هستند. این شکاف بازار در زمینه اعطای تسهیلات، نیاز به توجه ویژه‌ای در سیاست‌های دولت این کشور دارد.

نقش موسسات مالی بین‌المللی در تامین اعتبار بنگاه‌های کوچک و متوسط

طی یک دهه گذشته، نهادهای مالی بین‌المللی (IFIs)^۹ حدود ۴۰۰ میلیون دلار خطوط اعتباری به هشت بانک گرجستان به منظور وام دادن به پروژه‌های سبز اعطا کرده‌اند. این وام‌ها در درجه اول برای انرژی‌های تجدیدپذیر و بازده انرژی هدف‌گذاری شده است. از بین این بانک‌ها، بانک گرجستان، بانک TBC و بانک ProCredit فعال‌ترین آن‌ها در حوزه تامین وام‌های سبز بوده‌اند.

اقدامات حمایتی آتی گرجستان برای بنگاه‌های کوچک و متوسط

طیف وسیعی از اقدامات نوظهور به عنوان بخشی از پیش‌نویس استراتژی ملی برای SME‌ها در گرجستان در حال تدوین و توسعه است:

- پیش‌نویس طرح نوآوری گرجستان ۲۰۲۰ آماده شده است و انتظار می‌رود توسط پروژه توسعه نوآوری بانک جهانی^{۱۰} پشتیبانی شود.
- گرجستان در صدد ایجاد تغییراتی در تعریف خود از SME‌ها، در جهت مطابقت با استانداردهای اتحادیه اروپا است. در این تعریف جدید، تعداد شاغلان بنگاه‌های کوچک و متوسط بین ۱۱ تا ۲۵۰ نفر، درآمد سالانه بین ۱۰ تا ۵۰ میلیون یورو و دارایی بین ۱۰ تا ۴۳ میلیون یورو، خواهد بود. این طبقه‌بندی جدید می‌تواند باعث شود که طیف بیشتری بنگاه‌ها در اقتصاد گرجستان به عنوان بنگاه‌های کوچک و متوسط SME‌ها - در مقایسه با استانداردهای قبلی گرجستان - طبقه‌بندی شود.

^۹International financial institutions

^{۱۰}A draft of Innovative Georgia 2020

^{۱۱}World Bank's Innovation Development Project

موانع و چالش های کلیدی در سرمایه گذاری بنگاه های کوچک و متوسط

در گرجستان سرمایه بلندمدت مقرون به صرفه برای بنگاه های کوچک و متوسط وجود ندارد. این موضوع می تواند به شدت بر توانایی بنگاه ها در سرمایه گذاری در انرژی پاک، بهره وری انرژی و سایر پیشرفت های پایدار تأثیر بگذارد. بر اساس مطالب اشاره شده در گزارش، مهمترین موانع بر سر راه تامین مالی سبز SME ها در گرجستان شامل موارد زیر است:

در طرف عرضه؛

- بانک های گرجستان با نهادهای مالی بین المللی در زمینه پرداخت خطوط اعتباری سبز همکاری می کنند و از استانداردهای بین المللی برای تشخیص و گزارش صلاحیت وام گیرندگان استفاده می نمایند. لذا به دلیل عدم تطابق تعاریف بنگاه ها در گرجستان با تعاریف بین المللی، سرمایه ها به سمت بنگاه های بزرگتر که اغلب به عنوان بنگاه اقتصادی در گرجستان طبقه بندی شده اند، جریان می یابد (گرچه طبق استانداردهای اتحادیه اروپا به عنوان بنگاه های کوچک و متوسط طبقه بندی می شوند). به همین دلیل، متوسط اندازه وام مورد نیاز SME ها که به منظور افزایش بازده انرژی درخواست می شود نسبتاً بزرگ (اغلب بیش از ۱ میلیون دلار) بوده و در بسیاری از موارد اندازه وام از آنچه ممکن است بنگاه های کوچکتر نیاز داشته باشند، بیشتر است.
- اعطای وام های بزرگتر برای بانک ها جذاب است زیرا این امر هزینه های معاملات را کاهش می دهد. این امر حاکی از آن است که بانک هایی که با وام گیرندگان کوچک کار می کنند، هزینه های معامله بالاتری دارند. این به نوبه خود، به بانک ها امکان می دهد تا مشتریان بزرگتر را هدف قرار دهند و بازده بالقوه سرمایه خود را افزایش دهند.
- در گرجستان، گرایش برای هدایت منابع مالی سبز به سمت توسعه انرژی برق وجود دارد. برخی از خطوط اولیه اعتباری سبز که از طریق نهادهای مالی بین المللی اخذ می شود، قابلیت جایگزینی بین پروژه های انرژی های تجدیدپذیر و پروژه های ارتقاء بازده انرژی را دارند. این امر منجر به استفاده از بودجه تامین مالی برای نیروگاه های برق به جای توسعه بنگاه های اقتصادی شده است.
- دیگر مانع پیش رو، وجود هزینه فرصت بانک ها در سرمایه گذاری برای محصولات وام سبز است. همچنین وجود ظرفیت های ناکافی برای ارزیابی پروژه های سبز در بانک ها از دیگر موانع سمت عرضه است.

در طرف تقاضا؛

- وام گیرندگان ممکن است از مزایای اقتصادی سرمایه گذاری های سبز آگاهی نداشته باشند. آنها همچنین ممکن است از بازپرداخت های احتمالی مرتبط با چنین سرمایه گذاری هایی بی اطلاع بوده و به لحاظ کیفیت و بازده درک درستی از منافع زیست محیطی و مزایای کیفی این نوع سرمایه گذاری ها نداشته باشند.

معاونت بررسی های اقتصادی

- سرمایه‌گذاری در فن‌آوری‌های سبز و یا بازده انرژی می‌تواند برای بنگاه‌های کوچک و متوسط، هزینه فرصتی در جهت سرمایه‌گذاری برای افزایش تولید یا توسعه محصولات جدید محسوب شود، اما بنگاه‌های کوچک و متوسط ممکن است در مورد طیف کاملی از بهترین شیوه‌های سرمایه‌گذاری و اینکه چگونه می‌توانند بازده مالی پروژه‌ها را بهبود بخشند، آگاهی نداشته باشند.
- چارچوب‌ها و استراتژی‌های نظارتی ناقص همچنان تقاضا برای تامین مالی انرژی‌های پایدار را محدود کرده و توسعه، تصویب و اجرای سیاست‌های ملی بازده انرژی و مقررات فرعی مرتبط با آن، منجر به ایجاد محدودیت در بازار بالقوه تامین مالی انرژی پایدار شده است. اگرچه اصلاحات قیمت‌گذاری اخیر منجر به افزایش تقاضا شده، اما استمرار تخصیص یارانه بر سوخت‌های فسیلی، تصمیمات مربوط به سرمایه‌گذاری را خدشه دار کرده است.

توصیه‌هایی برای سیاست‌گذاران

با توجه به نقش مهم بنگاه‌های کوچک و متوسط در گرجستان، می‌توان از طریق بهبود دسترسی SMEها به تامین مالی سبز، مزایای اقتصادی و زیست محیطی مهمی به دست آورد. سیاست‌گذاران می‌توانند با پرداختن به موارد زیر از این فرآیند پشتیبانی کنند:

- تصویب قانون در خصوص ارتقاء بازده انرژی و انرژی‌های تجدیدپذیر، تقویت قوانین زیست محیطی، قانون اساسی، مقررات فرعی و برنامه‌های پشتیبانی، تقویت اجرا، تنظیم استانداردهای زیست محیطی، افزایش آگاهی از بازده انرژی در بین گروه‌های مصرف‌کننده نهایی و ارتقاء سیستم‌های مدیریت انرژی و ممیزی.
- توسعه مالیات و چارچوب‌های تشویقی دیگر به منظور سرمایه‌گذاری‌های زیست محیطی بیشتر که شامل مجوز تسویه وثیقه رهنی قبل از سررسید وام^{۳۲}، کاهش مالیات بر انرژی‌های تجدیدپذیر و تجهیزات پربازده انرژی می‌شود.
- افزایش مخارج عمومی سبز^{۳۳} از طریق SMEها؛ مخارج دولت برای کالا و خدمات حدود ۱۸,۴ درصد از تولید ناخالص داخلی گرجستان است. دولت همچنین باید توانایی SMEها را برای مشارکت در سیستم تدارکات بررسی کند. در این فرآیند اطمینان حاصل می‌شود که بنگاه‌های کوچک و متوسط می‌توانند برای تهیه کالاها و خدمات پایدار وارد بازار رقابتی شوند.
- منطقی کردن قیمت‌گذاری انرژی؛ اگرچه ممکن است قیمت نسبتاً پایین انرژی در گرجستان برای توسعه اقتصادی این کشور مثبت باشد ولی این قیمت‌ها انگیزه برای سرمایه‌گذاری SMEها در ارتقاء بازده انرژی و توسعه منابع تجدیدپذیر را محدود کرده است. با وجود افزایش نرخ مالیات بر روی سوخت‌های فسیلی در سال

^{۳۲} فرآیندی تحت عنوان "Accelerated Amortization" است که در آن وام‌گیرنده مجاز به پرداخت اضافی برای تسویه وثیقه رهنی خود قبل از تاریخ سررسید وام است.

^{۳۳} Green Procurement

معاونت بررسی های اقتصادی

۲۰۱۷، همچنان گاز طبیعی برای تولید برق و گرما- هرچند در سطحی پایین تر از برخی از کشورهای منطقه- مشمول یارانه است. در واقع، دولت باید به دنبال اصلاحات در قیمت گذاری انرژی باشد. در این اصلاحات، حمایت اجتماعی از فقیرترین و آسیب پذیرترین مصرف کنندگان انرژی نیز باید در ساختارهای تعرفه انرژی در نظر گرفته شود و سایر اقدامات حمایتی برای این گروه به سیستم رفاهی کشور سپرده شود. این امر باعث می شود از علامت دهی گیج کننده و مخدوش کننده قیمت در رابطه با نحوه مصرف انرژی جلوگیری شود.

- اطمینان از تفسیر صریح سیاست ها در خصوص نقش بنگاه های کوچک و متوسط در انتقال سبز و اطمینان از مشارکت SMEها در استراتژی ها و برنامه های ملی اقلیمی. به عبارت دیگر سیاست گذاران باید صریحاً نقش SMEها را در تحقق اهداف ملی در نظر بگیرند.
- دسترسی گسترده تر برای تامین مالی SMEها، کاهش هزینه های تامین مالی سبز برای آنها، بهبود ظرفیت بانکی از جمله امکان دسترسی به اعتبار در تمامی سطوح، ایجاد سواد مالی برای وام گیرندگان سبز در SMEها، بهبود شرایط اعطای وام به SMEها با همکاری با صندوق های توسعه ملی و بانک های تجاری در رابطه با نرخ بهره و کاهش الزامات وثیقه، ضمانت های اعتباری برای وام دهی به SMEها و ترویج تامین اعتبار غیربانکی (به عنوان مثال لیزینگ).
- بهبود دسترسی، بازده و اثربخشی تامین مالی سبز از طریق بازارهای اوراق قرضه سبز^{۳۴} سرمایه گذاری مشترک در زمینه آب و هوا و استفاده صحیح از مقررات بانکی جهت بهبود تخصیص دارایی.
- افزایش آگاهی در میان بنگاه های کوچک و متوسط در مورد فرصت های ایجاد شده بواسطه بازده انرژی و انرژی های تجدید پذیر، حمایت از بکارگیری سیستم های مدیریت انرژی، تقویت مزیت های اقتصادی سرمایه گذاری و برندسازی سبز.

^{۳۴} Green Bond: اوراق قرضه سبز اوراقی است که برای تامین بودجه پروژه های سازگار با محیط زیست منتشر می شود.